

ความเป็นกัลยาณมิตร ของหลวงปู่ชา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ความเป็นกัลยาณมิตรของหลวงปู่ชา*

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ปิโย ครุ ภาวนีโย

วตฺตา จ วจนกฺขโม

คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา

โน จฏฺฐาเน นิโยชเยติ.

วันนี้ ท่านพระเถรานุเถระ สหธรรมมิก ผู้เป็นสพรหม-
จารีทั้งหลาย พร้อมด้วยอุบาสกอุบาสิกา สาธุชนจำนวนมาก
ได้เดินทางมาร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา สุภทฺโท
หรือเจ้าคุณพระโพธิญาณเถร เป็นการมาบูชาพระคุณของ
ท่าน ผู้เป็นครูอาจารย์ หรือในฐานะท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่
เรียกว่าเป็นอาจารย์บูชา และเถรบูชา และการบูชานั้นก็ไม่ใช่
เป็นเพียงการนำดอกไม้จันทน์ไปเคารพศพท่าน หรือบูชาด้วย
ดอกไม้ธูปเทียนเท่านั้น แต่มากกว่านั้น ถ้าพูดโดยทั้งหมดใน

* พระธรรมเทศนา แสดงในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา ๑๖ มกราคม ๒๕๓๖

สถานที่นี้ ผู้ที่ได้มาเข้าปฏิบัติธรรม เจริญภาวนา ตลอดลงไปจนถึงตั้งต้นแต่ทาน รวมเรียกว่า บำเพ็ญทาน บำเพ็ญศีล บำเพ็ญภาวนาในช่วงเวลานี้ เรียกได้ว่าเป็นการบูชาด้วยการปฏิบัติ หรือปฏิบัติบูชา จึงเป็นการบูชาด้วยการบูชาอย่างเยี่ยมยอด ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงสรรเสริญ

ปฏิบัติก็ดี สอนก็ดี

หลวงปู่ชานั้น ท่านเป็นผู้ที่มีเกียรติคุณปรากฏอยู่ว่า เป็นผู้ที่เคร่งครัดด้วยศีลาจารวัตร นอกจากนั้นก็เป็นผู้ที่มีความชำนาญชำนาญในการเจริญภาวนา เป็นพระป่า เป็นพระกรรมฐาน ได้บำเพ็ญทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา มีความสามารถจนกระทั่งว่า มิใช่เฉพาะท่านจะปฏิบัติด้วยตัวท่านเองเท่านั้น แต่ยังสามารถสั่งสอนแนะนำพุทธบริษัททั้งฝ่ายภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกา ให้เจริญในธรรม เจริญในการทำกรรมฐาน ในการบำเพ็ญภาวนาด้วย จึงเป็นที่เคารพนับถือเป็นอันมาก

ในการสั่งสอนของท่านนั้น มีข้อเด่นเป็นพิเศษที่ว่า ท่านสอนจี๋จุดได้ตรงใจ คำสอนแม้จะสั้น แต่ว่ากินใจประทับใจ จึงได้มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ไม่เฉพาะแต่ที่เป็นคนไทย เท่านั้น ท่านที่เป็นคนต่างประเทศก็ได้มาฟังคำสอนของท่าน มานับถือ มาบวชเป็นพระภิกษุอยู่กับท่านก็มีจำนวนมาก และท่านเหล่านั้นมาโดยที่ว่าเริ่มต้น ตนยังไม่รู้ภาษาไทย และตัวพระอาจารย์เอง ท่านก็ไม่รู้ภาษาต่างประเทศ ก็ยังหาทางสื่อสารกัน จนกระทั่งสามารถเกิดความรู้ เกิดความเข้าใจได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษ เป็นความสามารถชนิด ที่ว่าเป็นที่น่าอัศจรรย์ทีเดียว

เมื่อท่านได้สั่งสอนจนกระทั่งประสบความสำเร็จ อย่างนี้ ก็ปรากฏผลขึ้นมา คือการที่ได้มีสำนักปฏิบัติ สำนักเผยแผ่พระศาสนาที่ขยายกว้างขวางออกไป เป็นสาขาของ วัดหนองป่าพงมากมาย ทั้งในประเทศ และยังได้ขยายไปยัง ต่างประเทศด้วย พระฝรั่งที่เป็นลูกศิษย์ก็มีจำนวนมาก ดังปรากฏในช่วงเวลาที่มิ่งงานพระราชทานเพลิงศพนี้ มีจำนวนที่ได้ทราบว่ามีมากถึง ๗๐ กว่ารูป นับว่าเป็นจำนวนพระภิกษุ ต่างประเทศมากมายเป็นประวัติการณ์

ไม่ยอมให้มีด ให้แต่ดวงประทีป

คำสอนของหลวงพ่อกษานัน มีลักษณะพิเศษอย่างที่ได้กล่าวมานี้ และนอกจากนั้น ท่านยังมีลักษณะที่น่าสรรเสริญอีกอย่างหนึ่ง คือการที่ไม่ได้ส่งเสริมในเรื่องเครื่องรางของขลัง แม้ว่าท่านจะเป็นพระอาจารย์ที่ได้รับความเคารพนับถือในเรื่องกรรมฐาน ซึ่งคนทั่วไปมักจะเอาไปสัมพันธ์โยงใยกับอำนาจจิตพลังจิต และมักจะมองไปในแง่ของความศักดิ์สิทธิ์ และเลยไปจนกระทั่งถึงเรื่องวัตถุมงคล เครื่องที่จะนำเอาโชคเอาชัยมาโดยวิธีที่เป็นของขลัง แต่หลวงปู่ชาท่านไม่ได้สนับสนุนในเรื่องนี้ ดังที่ปรากฏว่า แม้แต่ในพิธีพระราชทานเพลิงศพนี้ ก็ไม่มีการจัดในเรื่องนี้ขึ้น อันนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง นับว่าเป็นการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ถือว่าเป็นแบบอย่างได้ดีทีเดียว

ถ้าว่าโดยรวบรัด หลวงปู่ชานันก็คือพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นพระเถระเป็นมหาเถระองค์สำคัญ ที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พุทธง่าย ๆ ว่าเป็นลูก

ศิษย์พระพุทธรเจ้านั่นเอง แต่ว่าเป็นลูกศิษย์ที่มีความสามารถ นอกจากปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธรเจ้าด้วยตนเองแล้ว ก็ยังสามารถเอาคำสอนของพระพุทธรเจ้ามาแจกจ่ายชี้แจงสั่งสอนแนะนำผู้อื่นให้เข้าใจตาม และปฏิบัติตามด้วย เรียกได้ว่าเป็นผู้เชิดชูประทีปธรรม หรือดวงประทีปแห่งธรรมของพระพุทธรเจ้าให้ส่องไสวสว่างต่อไป ฉะนั้นเมื่อท่านสามารถเชิดชูดวงประทีปนี้ขึ้น ให้ส่องสว่างได้แล้ว ท่านทำหน้าที่เสร็จแล้ว ก็ส่งต่อดวงประทีปนี้ให้กับลูกศิษย์ลูกหาหรือคนรุ่นหลัง เพื่อช่วยกันทำหน้าที่เชิดชูดวงประทีปนั้น เอาไปส่องสว่างให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนสืบต่อไป

บัดนี้ หลวงปู่ชาได้ทำหน้าที่ของท่านแล้ว ท่านก็ส่งต่อดวงประทีปนี้มาให้แก่เหล่าพุทธบริษัท ท่านที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลาย จะต้องนึกถึงหน้าที่ในการที่จะนำเอาดวงประทีปนี้ มาส่องสว่างให้เกิดประโยชน์สมตามความมุ่งหมายต่อไป อย่างน้อยก็นำมาส่องสว่างแก่ทางดำเนินชีวิตของตนเอง และถ้าสามารถก็นำไปส่องสว่างทางชีวิตให้แก่โลกให้แก่สังคม เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขกันต่อไป

สังเวช คือ ได้เครื่องกระตุ้นเสริมแรง

วันนี้ เรามาทำอาจริยบูชาและเถรบูชา เป็นการเตือนใจเรา ว่าจะต้องพยายามปฏิบัติให้เกิดผลเกิดประโยชน์จริงจังกขึ้นมา เมื่อท่านผู้เป็นที่เคารพนับถือจากไป ท่านเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า เราก็มาระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

แม้แต่เมื่อพระพุทธเจ้าจากพุทธศาสนิกชนไป พระองค์ก็ได้ตรัสให้พุทธศาสนิกชนมีหลักเป็นที่เคารพบูชา เราเรียกว่า สังเขตินัยสถาน ๔ คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน สถานที่เหล่านี้ เกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า ท่านเรียกว่าเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช

มาบัดนี้ หลวงปู่ชา ท่านได้ถึงมรณภาพไปแล้ว ลูกศิษย์ลูกหาจัดงานกันขึ้นมานี้ ก็ได้จัดสิ่งที่เป็นเครื่องระลึกเตือนใจ ให้นึกถึงประวัติหลวงปู่ชา เช่น หนังสือเป็นต้น ตลอดจนสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนในเบื้องหน้าของท่านทั้งหลาย ก็คือสถานที่ที่ใช้เป็นเมรุนี้ ซึ่งเป็นสถูปเป็นเจดีย์ที่ระลึกถึงท่าน และเป็นที่บรรจุอัฐิของท่านต่อไป อันนี้ก็เป็นวัตถุอย่างหนึ่งแห่งความสังเวช หรือเป็นที่ตั้งแห่งความ

สังเวช แม้แต่การที่หลวงปู่ชาถึงมรณภาพไปแล้วนั้น ก็เป็น เหตุการณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช

แต่คำว่า **สังเวช** นั้นเป็นอย่างไร หลายคนเข้าใจ แคบๆ ว่า สังเวช หมายถึงสลดหดหู่ใจ ถ้าสลดหดหู่ใจก็หมด แรง เพราะคนที่สลดหดหู่เสียแล้ว ก็เกิดความท้อถอย ใจแห้ง เหี่ยว ไม่มีแรงจะทำอะไร แต่ความจริงนั้นสังเวชไม่ได้มีความ หมายถึงหดหู่ใจ ไม่ได้หมายความว่าหมดแรง แต่ตรงข้าม สังเวชหมายความว่าเกิดกำลังขึ้น สังเวชนั้นมาจากภาษา บาลีว่า “สํเวค” เวคะ แปลว่าเรี่ยวแรงกำลัง และ สํ แปลว่า พร้อม สังเวคะ คือมีกำลังแรงพร้อมพร้อมขึ้นมา หมายความว่า เหตุการณ์เกี่ยวกับพุทธประวัติก็ดี เกี่ยวกับบุคคลผู้เป็นที่ เคารพนับถือสำคัญๆ ก็ดีนั้น เป็นสิ่งที่เตือนใจให้เกิดความ สังเวช คือเกิดแรงหรือกำลังใจขึ้นมาในการที่จะปฏิบัติกิจ หน้าที่ ไม่ได้หมายความว่าให้หมดแรง

เหตุอันเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชที่ชัดเจนก็คือ ความ ตาย หรือการสิ้นสุดแห่งชีวิต ได้แก่การปรินิพพานของพระ พุทธเจ้า และในที่นี้ก็คือ การมรณภาพของหลวงปู่ชา อันนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช เพราะทำให้ระลึกย้อนมาถึงความ

ตายของพวกเราแต่ละคน ซึ่งทางภาษาพระท่านเรียกว่า ทำ
ให้เกิดมรณสติ

มรณสติ คือ สติระลึกถึงความตาย ให้มองเห็น
ธรรมดาของชีวิต ว่าความตายนั่น เป็นส่วนหนึ่งของความ
เป็นไปที่แน่นอนของชีวิตนี้ ที่ว่าเมื่อเกิดขึ้นแล้ว มีความเจริญ
ขึ้นแล้วก็มีความเสื่อมคือชรา และในที่สุดก็วสานด้วย
มรณะคือความตาย เมื่อเห็นธรรมดาของชีวิตอย่างนี้แล้ว จะ
ได้เกิดความรู้เท่าทัน มีสติมองเห็นอนิจจัง เมื่อมองเห็น
อนิจจัง ความไม่เที่ยง ความไม่คงอยู่กับที่ ความที่จะต้องเกิด
จะต้องดับและแตกสลายไป พอมองเห็นธรรมดาอย่างนี้ เห็น
ความเกิดขึ้นความดับไปอย่างนี้แล้ว ผู้ที่ระลึกถึงอย่างถูก
ต้อง จะไม่เกิดความเศร้าสลดหดหู่ใจ แต่จะเกิดความได้คิด
มองเห็นความจริงของชีวิต แล้วก็เกิดพลัง เกิดเรี่ยวแรงกำลัง
ที่จะทำกิจหน้าที่ ซึ่งพระท่านเรียกว่า ความไม่ประมาท ส่วน
ผู้ที่ระลึกไม่ถูกต้อง ก็จะทำให้เกิดความเศร้าสลดใจ หรือมิฉะนั้นก็
จะเกิดความหวาดกลัว พรั่นพรั้ง อันนั้น ท่านเรียกว่าทำใจผิด
ไม่มีโยนิโสมนสิการ

ผู้ที่มีโยนิโสมนสิการ ระลึกถึงความตาย ว่าเป็นส่วน
หนึ่งของความเป็นไปตามธรรมดาของชีวิต ก็ทำให้เกิดความ

ไม่ประมาท เพราะเห็นว่าสิ่งทั้งหลายมีความไม่เที่ยงแท้แน่นอน กาลเวลาผ่านไปนั้น เป็นไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นเราจะรื้อนอนคอยเวลาอยู่ไม่ได้ จะเป็นคนเฉื่อยชาอยู่ไม่ได้ เพราะเวลาไม่รอเรา และความเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นจะต้องเร่งรัดตนเองในการที่จะทำกิจหน้าที่ ทำกุศลทำความดีต่างๆ

การที่เกิดความได้คิดขึ้นแล้วหันมาเตือนใจตนเอง ให้กระตือรือร้นทำการต่างๆ ด้วยความไม่ประมาท อันนี้แหละเรียกว่า **สังเวช** คือทำให้เกิดความได้คิด และเกิดมีกำลังในการที่จะทำความดีงาม ในการที่จะทำกิจหน้าที่ เพราะฉะนั้นควรจะทำความเข้าใจในคำที่เรียกว่า “สังเวช” ให้ถูกต้องว่า ไม่ใช่หมายความว่าสลดหดหู่และหมดแรงใจ แต่ตรงข้าม หมายถึงเกิดพลังในการที่จะทำในสิ่งที่ดีงามถูกต้องต่อไป

ผู้ที่ไปนมัสการสังเวชนียสถานนั้น ถ้าไปแล้วได้เห็นสถานที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ เกิดความสลดหดหู่ใจขึ้น จะได้ประโยชน์อะไร ความหดหู่ใจนั้นเป็นอกุศล ดีไม่ดีก็จะเป็นถีนมิทธะ เป็นนิวรณ์ เป็นเครื่องกั้นความเจริญก้าวหน้าของจิตและกีดขวางความเจริญของปัญญา เป็นสิ่งที่ไม่ดี ทำให้

ไม่ก้าวหน้าในธรรม ผู้ที่ระลึกถูกต้องเกิดสังเวชนั้น จะต้องทำให้จิตใจเป็นกุศล ถ้าเกิดเป็นอกุศลเป็นความหุดหู่เสียแล้วก็กลายเป็นตรงข้าม แทนที่จะปฏิบัติธรรม ก็กลายเป็นเสื่อมถอยจากธรรม เพราะฉะนั้นการไปสังเวชนียสถานก็เป็นการไปเห็นสถานที่ ที่จะเตือนใจเราให้เกิดกุศลธรรมในใจ คือเกิดพลังแรงในการที่จะเจริญในกุศลธรรมให้มากยิ่งขึ้น

เมื่อก่อนนี้ไม่เคยนึกถึงความตาย มัวแต่สนุกสนานรื่นเริง ใช้เวลาอย่างไม่เป็นประโยชน์ มุ่งแต่บำรุงบำเรอความสุขให้แก่ตนเอง จนไม่นึกถึงว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงผ่านไป ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ ก็ไม่ตั้งอยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อได้ระลึกถึงมรณะคือความตาย เกิดมรณสติขึ้นมาแล้ว ก็ทำให้เกิดความได้คิด หยุดเล็กจากการที่มัวแต่ลุ่มหลงระเหิงต่างๆ นั้น เปลี่ยนใหม่ หันมาตั้งอยู่ในความไม่ประมาท หันมาทำกุศล ทำความดีต่างๆ การที่ได้ความได้คิด และเกิดกำลังแรงในการทำความดี นี้เรียกว่า สังเวช

การบูชาที่มีผลยั่งยืน

กรณีของหลวงปู่ชานี้ ก็เป็นเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวช ซึ่งพุทธศาสนิกชนจะต้องระลึกให้ถูกต้อง เพื่อปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ขึ้นแก่ชีวิต นี่คือการเป็นเครื่องเตือนใจเรา ให้ระลึกถึงความจริง ความเป็นไปตามธรรมดาของชีวิตของสังขารทั้งหลาย แล้วหันมาเร่งรัดทำสิ่งที่ดีงาม ซึ่งเป็นกุศลต่อไป โดยเฉพาะถ้าเราระลึกถึงใคร เราก็เอาธรรมของผู้นั้นมาเป็นจตุรวมใจในความระลึกถึง

ท่านผู้เป็นพระเถระผู้ใหญ่ เป็นครู เป็นอาจารย์ ท่านมีคำสอนที่ดีงามไว้เป็นอันมาก เมื่อเราระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับชีวิตของท่าน ระลึกถึงการถึงมรณภาพของท่านแล้ว ก็เตือนใจเราว่า จะต้องรีบเอาคำสอนของท่านนั้น มาประพฤติปฏิบัติกันต่อไป เราทำได้อย่างนี้เรียกว่า เกิดผลจากการปฏิบัติอย่างแท้จริง และนี่ก็จะเป็นการบูชาท่าน ซึ่งเป็นการบูชาที่ทำได้ต่อเนื่องเรื่อยไป ไม่ใช่มาบูชาได้เฉพาะในวันนี้ เอาดอกไม้จันทน์มาร่วมในพิธีพระราชทานเพลิงศพท่าน หรือมากราบมาไหว้ แต่ถ้าท่านบูชาด้วยการระลึกถึง

เกี่ยวกับมรณภาพของหลวงปู่ หรือระลึกถึงประวัติชีวิตของท่าน แล้วเตือนใจให้ระลึกถึงคำสอนของท่าน แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติ การระลึกถึงอย่างนี้จะทำได้เสมอ ทำได้ตลอดไป และจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตแท้จริง เป็นการบูชาที่เราบูชาได้ทุกขณะและตลอดกาลเรื่อยไปชั่วชีวิตของเรา อันนี้จะเป็นการบูชาที่มีผลยั่งยืน เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

พระพุทธเจ้าและครูอาจารย์เป็น กัลยาณมิตรของเรา

ที่นี้ หลวงปู่ชานั้น ที่ท่านได้สั่งสอนอะไรต่างๆ มา ได้กล่าวแล้วว่าท่านทำหน้าที่เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ดำเนินตามพระพุทธปฏิบัติหรือจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้านั้นทรงเป็นพระศาสดา เป็นพระบรมครู การที่เป็นพระบรมศาสดา หรือเป็นพระบรมครู ก็คือ เป็นครูอาจารย์ ฐานะความเป็นครูอาจารย์ของพระพุทธเจ้านั้น พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรหนึ่ง มีพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นกัลยาณมิตรของสัตว์ทั้งหลาย อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร สัตว์ทั้งหลายที่มีความเกิด มีความแก่ มีความตายเป็นธรรมดา ก็พ้นไปได้จากความเกิด ความแก่ ความตาย สัตว์ทั้งหลายผู้มีโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นธรรมดา ก็พ้นไปได้จากโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส”

อันนี้หมายความว่า พระพุทธเจ้า^{นั้น} ทรงเป็นกัลยาณมิตรของสัตว์ทั้งหลาย คือของพวกเราทั้งหลาย การที่พระองค์ทรงสั่งสอนธรรม^{นั้น} ทรงทำหน้าที่ของกัลยาณมิตร พระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตรผู้สูงสุด พระอรหันตสาวกทั้งหลาย ตลอดจนพระเถระ ครูอาจารย์ต่างๆ ก็ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ลดหลั่นกันลงมา

กัลยาณมิตร^{นั้น} ทำหน้าที่อย่างไร แปลตามตัวอักษร กัลยาณมิตร ก็คือ เพื่อนที่ดี พระพุทธเจ้าก็เป็นเพื่อนที่ดีของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เพื่อนที่ดีเป็นผู้ที่ห้ามปรามจากความชั่ว แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี สั่งสอนให้เรียนรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง สิ่งใดที่เคยรู้เคยฟังแล้ว ก็ทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้ เป็นต้น

แม้แต่เพื่อนที่เรียกว่า เป็นมิตรสหายธรรมดา ถ้าหากว่าเป็นคนดีจริงๆ ก็สามารถทำหน้าที่กัลยาณมิตรอย่างนี้ได้ เป็นแต่ว่าทำได้ในสัดส่วนแตกต่างกันไป แม้แต่ในหลักทศ ๖ ส่วนที่ว่าด้วยเรื่องมิตร ก็มีคำสอนทำนองนี้ ในเรื่องของมิตรแท้มิตรเทียม มิตรสหายทั่วๆ ไป ที่เราคบหานี้ ก็ต้องทำหน้าที่อย่างนี้ และพระพุทธเจ้าทรงทำหน้าที่นี้จนถึงที่สุด จนกระทั่งว่า ไม่ใช่เฉพาะจะห้ามปรามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดีธรรมดาเท่านั้น แต่ทรงทำจนกระทั่งว่าให้เว้นอกุศล ให้บำเพ็ญกุศลเจริญขึ้นไปจนเลยโลกียกุศลไปถึงโลกุตระกุศล จนกระทั่งหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง พระพุทธเจ้าทำหน้าที่กัลยาณมิตรอย่างนี้ ก็คือการที่ทรงมาช่วยเหลือเรานั้นเอง เราเรียกว่าพระองค์ช่วยเหลือเรา

กัลยาณมิตรช่วยเราได้แค่ไหน

แต่สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ จะต้องรู้เข้าใจขอบเขตของการเป็นกัลยาณมิตรว่า ที่พระพุทธเจ้าตลอดจนครูอาจารย์ทั้งหลายมาช่วยเรานี้ ท่านช่วยได้แค่ไหนเพียงไร

อะไรช่วยได้ อะไรช่วยไม่ได้ หมายความว่า ส่วนใดท่านช่วยเราได้ ส่วนใดเราต้องทำเอง อันนี้จะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง มิฉะนั้นก็หวังพึ่งกัลยาณมิตรเรื่อยไป อะไรๆ ก็จะทำให้ท่านทำให้ตัวเองไม่ต้องทำ ไม่ต้องเพียรพยายาม พระพุทธเจ้าทรงป้องกันความเข้าใจผิดนี้ จึงได้ตรัสพุทธพจน์ไว้หลายแห่ง อย่างที่เราเคยได้ยินกัน เช่นที่ตรัสว่า *ตมฺเหติ กิจฺจํ อาตปฺปํ อภฺยาตาโร ตถาคตา* ที่แปลว่า ความเพียรเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายจะต้องทำ ตถาคตเป็นแต่ผู้บอก อันนี้เป็นเครื่องเตือนให้มองขอบเขตให้ชัดเจนว่า กัลยาณมิตรมาช่วยอะไรเรา ทำอะไรให้เราได้แค่ไหน และในส่วนไหนแคใดเราจะต้องทำเอง

หน้าที่ของกัลยาณมิตรก็คือ เป็นผู้บอก เป็นผู้แนะนำ เป็นผู้ให้คำสอน เป็นผู้ชี้ทางให้ แต่ด้วยความเพียร ตัวเหตุปัจจัยที่จะให้ผลที่ต้องการสำเร็จนั้น เราจะต้องทำด้วยตนเอง เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าทุกๆ ที่เป็นกัลยาณมิตร พระองค์ก็ตรัสสอนพุทธพจน์มากมายเตือนเรา แม้ตอนใกล้ปรินิพพาน ก็ตรัสเตือนไว้บ่อยว่า *อตฺตํทํปา วิหฺรต อตฺตสฺรณํ ธมฺมํทํปา วิหฺรต ธมฺมสฺรณํ* แปลว่า เธอทั้งหลายจงอยู่โดยมีตนเป็นที่พึ่ง โดยมีตนเป็นสรณะ เธอทั้งหลายจงอยู่โดยมี

ธรรมเป็นที่พึ่ง โดยมีธรรมเป็นสรณะ อันนี้เป็นหลักเตือนใจที่สำคัญ

ในที่สุด ที่ว่ากัลยาณมิตรมาช่วยมาบอกมาสั่งสอนนั้น ท่านสั่งสอนให้เราช่วยตัวเอง แต่ที่สำคัญก็คือ แต่ก่อนเราช่วยตัวเองไม่เป็น ท่านมาสอนมาช่วยแนะนำให้เราช่วยตัวเองเป็น แต่ไม่ใช่ที่ท่านมาทำอะไรให้เราไปเสียหมด อันนี้จะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง

ท่านช่วยแล้ว ทำไมเราต้องทำเองด้วย

บางทีอาจคิดว่า โอ ! คำสอนในพระพุทธศาสนานี้ ดูแห้งแล้ง แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ช่วยเราเลย เราจะต้องทำ ความเพียรด้วยตนเอง ไม่เหมือนอย่างบางลัทธิ บางศาสนา บางคำสอนให้อ้อนวอนเอาได้ อะไรๆ เทพเจ้าก็ช่วยหมด อย่างนี้ดีเหลือเกิน หลายคนก็คงจะชอบ ถ้าเป็นอย่างนั้นได้จริงก็น่าพอใจสิ ได้มาง่ายๆ ไม่ต้องทำอะไร ก็น่าเอา เพราะฉะนั้นใครๆ ก็อยากจะได้เช่นนั้น แต่มันเป็นจริงหรือเปล่า ความจริงของธรรม คือ ความจริงเท่านั้น หาได้เป็นอย่างนั้น

ไม่ ความจริงของธรรมเป็นอย่างไร ความจริงของธรรม คือความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

สิ่งทั้งหลายนั้น จะสำเร็จเพียงด้วยความปรารถนาได้หรือเปล่า การอ้อนวอนขอเอานั้นเป็นเพียงเครื่องปลอบใจเท่านั้นเอง บางทีไปเหมาะจะจังหวะเข้าโดยบังเอิญโดยเหตุประจวบเหมาะ ก็เลยสำเร็จผลตามที่ต้องการ แต่ถ้าหากว่าไม่เกิดเหตุบังเอิญขึ้นมา ก็ไม่สำเร็จผลตามประสงค์ กลายเป็นอยู่อย่างเลื่อนลอย มัวแต่รอให้เขาทำให้ เวลาที่ผ่านมาไปตัวเองก็อยู่กับที่เท่าเดิม สิ่งที่น่าอนก็คือความเป็นจริงของธรรม และความเป็นไปตามเหตุและปัจจัย ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนว่า ให้เราพึ่งตนเอง รู้จักฝึกตนเอง เอาตนเป็นสรณะ

พึ่งตนคือพึ่งธรรม

และการที่ว่าเอาตนเองเป็นสรณะคืออย่างไร ก็คือเอาธรรมเป็นที่พึ่ง พึ่งตนคือพึ่งธรรม หรือเอาตนเป็นที่พึ่ง เอาตนเป็นสรณะก็คือเอาธรรมเป็นสรณะ หมายความว่าให้เอา

ธรรมเข้ามาใส่ไว้ในตน เอาธรรมมาใส่ตนแล้วตนก็เป็นที่พัก
ได้ ความหมายอย่างง่าย ๆ ที่สุด ก็คือเอาธรรมคำสอนที่พระ
พุทธเจ้า และครูอาจารย์ที่สืบๆ กันมานี้ ท่านสอนเรา ท่าน
บอกแนะนำวิธีแก้ปัญหา แนะนำวิธีปฏิบัติ วิธีดำเนินชีวิตให้
เราแล้ว เราก็เอาคำสอนเหล่านั้นมาปฏิบัติตาม นี่คือเอา
ธรรมมาใส่ตัว เมื่อเราทำตามคำสอนของท่านก็สำเร็จผล เรา
ก็พึ่งตนเองได้ อันนี้ก็คือการที่พึ่งตน ก็คือพึ่งธรรม เมื่อเอา
คำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้เป็นหลักในการครองชีวิต เราก็
พึ่งตนได้ อันนี้เป็นความหมายอย่างหนึ่ง เป็นความหมาย
อย่างง่าย ๆ

ที่นี้ลึกเข้าไปอีกจะเห็นว่า ที่พระพุทธรเจ้าตรัสว่า ให้
พึ่งตนเองและพึ่งธรรมนั้น ความหมายว่าพึ่งธรรมของพระ
องค์ ลึกลงไปจนกระทั่งหมายถึงการที่ว่ามีสติครองใจ มีสติ
กำกับความคิดความเคลื่อนไหวของชีวิตจิตใจทุกขณะตลอด
เวลา ไม่ให้จิตใจของเราเนี่ ถูกความยินดียินร้าย อารมณ์
ต่างๆ เข้ามาครอบงำ ไม่ตกเป็นทาสของความเป็นไปภาย
นอก ถ้าทำได้อย่างนี้ โดยมีสติครองใจอยู่ตลอดเวลา ก็เรียก
ว่าพึ่งตนได้ หลักการนี้ก็คือสติปัฏฐาน ๔ นั่นเอง

พระพุทธเจ้าทรงยกตัวอย่างมาเป็นอรรถาธิบายของการที่มีตนเป็นที่พึ่ง ได้แก่วีรกรรมเป็นที่พึ่ง ถ้าเราปฏิบัติดำเนินชีวิตได้ตามหลักสติปัฏฐาน ๔ มีสติกำกับครองจิต ครองใจได้ทุกขณะทุกเวลา เราก็พึ่งตนเองได้ ชีวิตก็จะมี ความผาสุก ปลอดภัยไร้อันตราย อันนี้เป็นความหมายอย่างหนึ่ง แต่ในที่นี้ไม่มีเวลาที่จะอธิบายความหมายของการ ปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐานให้ละเอียดพิสดาร แต่ให้เราเข้าใจ ความหมายทั่วๆ ไปว่า การเอาสติมาเป็นหลักครองชีวิต มา กำกับความคิด ความเคลื่อนไหว ความเป็นไปของชีวิตจิตใจ ได้ทุกขณะทุกเวลา ถ้าทำได้อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นการพึ่งตน

ความหมายที่จะใช้ทั่วไปอีกอย่างหนึ่งก็คือ ดังที่ กล่าวแล้วว่า ธรรมนั้น ก็คือความจริงของธรรมดา ความจริงของธรรมดาก็คือ ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย สิ่งทั้งหลาย เป็นไปตามเหตุปัจจัย การที่เราจะพึ่งตนให้ถูกต้องก็คือพึ่ง ธรรม พึ่งธรรมคืออย่างไร ก็คือเราต้องรู้เข้าใจความจริงของ สิ่งทั้งหลาย ว่ามันเป็นไปตามเหตุปัจจัย ผลที่ต้องการย่อม เกิดขึ้นจากการทำที่เหตุปัจจัย ไม่ใช่หวังเลื่อนๆ ลอยๆ ลมๆ แล้งๆ อยากจะได้อะไรแล้วก็ไม่ต้องทำ ถ้าอย่างนั้นก็ไม่พึ่ง ธรรม ถ้าไม่พึ่งธรรม ก็พึ่งตนเองไม่ได้ มันก็ไม่สำเร็จผล ถ้า

ใครจะพึ่งตนให้สำเร็จผล ก็ต้องรู้จักกรรม รู้จักความเป็นไป ตามเหตุปัจจัย รู้ว่าอะไรเป็นเหตุปัจจัยของความเสื่อม รู้ว่าอะไรเป็นเหตุปัจจัยของความเจริญ แล้วทำให้ถูกต้องตามเหตุปัจจัยนั้น อะไรเป็นเหตุปัจจัยของความเสื่อมก็ละเว้นเสีย ป้องกันเสีย แก้ไขกำจัดเสีย อะไรที่จะเป็นเหตุปัจจัยของความเจริญ ก็เร่งรัดจัดทำให้สำเร็จ อันนี้ เราก็พึงธรรม แล้วก็พึ่งตนได้

ทำอุกกรรม ไม่ต้องขอ ผลก็เกิดเอง

สิ่งทั้งหลายจะสำเร็จขึ้นได้ ผลที่ต้องการจะสัมฤทธิ์ ต้องอาศัยการทำให้ถูกต้องตามเหตุปัจจัย นี่คือการปฏิบัติถูกต้องตามธรรม ผู้ที่ปฏิบัติธรรมนั้น ต้องการผลสำเร็จ แม้ภิกษุทั้งหลายที่เจริญกรรมฐาน บำเพ็ญภาวนา ก็ต้องการผลสำเร็จ คือความหลุดพ้นของจิต ต้องการเจโตวิมุตติ ต้องการปัญญาวิมุตติ แต่สิ่งเหล่านั้นจะเกิดขึ้นเองโดยลำพังความปรารถนา หรืออ้อนวอนให้ใครบันดาลให้ได้หรือเปล่า ก็ไม่ได้

ต้องทำที่เหตุปัจจัย ถ้าทำที่เหตุปัจจัยถูกแล้ว ไม่ต้องไปอยาก
ไม่ต้องไปปรารถนา มันก็สำเร็จเอง

พระพุทธเจ้าเคยตรัสอุปมาไว้ว่า แม่ไก่ฟักไข่
ต้องการที่จะให้ไข่นั้นเป็นตัวเป็นลูกไก่ออก จะทำอย่างไร ก็
ต้องทำหน้าที่ ทำเหตุปัจจัยให้ถูกต้อง ก็คือขึ้นนั่งฟัก ฟักไข่
กกไข่ เสร็จแล้วเมื่อถึงเวลา ไข่นั้นก็จะเป็นตัวลูกไก่ขึ้นมา
แล้วลูกไก่อ้นั้นก็จะเอาจะงอยปากกระแทะจิกเปลือกไข่ออก
มาได้ ก็เป็นลูกไก่สำเร็จรูป แต่ถ้าหากว่า แม่ไก่ไม่ฟักไข่ ไม่
ขึ้นกกไข่ แล้วแม่ไก่อ้นั้นจะไปอ้อนวอน ปรารถนา จะไปร้อง
ไปขัน ไปตีปีกอย่างไรก็ตาม จะให้ไข่นั้นเป็นตัว แล้วก็ไปลูก
ไก่ เอาจะงอยปากจิกไข่ กระแทะเปลือกออกมาก ก็ไม่สำเร็จ
อันนี้ฉันใด ผู้ปฏิบัติธรรมก็เช่นเดียวกัน ถ้าปฏิบัติถูกต้องแล้ว
ตรงตามเหตุปัจจัยแล้ว แม้ไม่ปรารถนา ไม่อ้อนวอนหวังผล
ผลที่ต้องการก็ย่อมเกิดขึ้นมาเอง เจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ
ก็สำเร็จ แต่ถ้าไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามธรรม แม้จะปรารถนา
แม้จะอ้อนวอน ตั้งความปรารถนาประการใดก็ตาม ก็ไม่มี
ทางสำเร็จได้

ข้อนี้เป็นหลักเตือนใจ จัดเป็นการพึงธรรมอย่างหนึ่ง
คือการปฏิบัติตามหลักความจริงของธรรมดา ได้แก่ความ

เป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัย เป็นหลักที่ใช้ได้ทุกระดับ ตั้งแต่การปฏิบัติธรรมเบื้องต้น ถึงความหลุดพ้นจากกิเลส บรรลุพระนิพพาน ลงมาจนถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน

ถ้าช่วยถูก คนถูกช่วยก็เก่งขึ้นด้วย

ในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ได้รับคำเตือนจากกัลยาณมิตรผู้สูงส่งว่าให้ฟังตนฟังธรรมแล้ว ก็จะต้องใช้หลักการฟังตนฟังธรรมนี้ให้ถูกต้อง คำสอนของพระพุทธเจ้านั้น อาจจะมีผู้มองดังได้กล่าวแล้วว่า บางทีชาวพุทธบางคนรู้สึกว่้างแล้ง เหมือนเราไม่มีใครช่วย ความจริงการช่วยวิธีนี้แหละ กล่าวคือ การช่วยของกัลยาณมิตรแบบพระพุทธเจ้านี้ เป็นการช่วยที่ดีที่สุดแล้ว ท่านช่วยแล้ว เรายิ่งเก่งยิ่งเข้มแข็งขึ้นด้วย ไม่ใช่ที่ท่านยิ่งช่วย เรายิ่งอ่อนแอลง จนในที่สุดทำอะไรไม่เป็นเลย นอกจากนั้น เราไม่ได้แห้งแล้งเลย เพราะกัลยาณมิตรที่ถูกต้อง จะมีคุณสมบัติที่ท่านกล่าวไว้ ๗ ประการด้วยกัน ดังที่อาตมาได้ยกเป็นคำขึ้นต้นไว้ในกรกล่าวบรรยายธรรมครั้งนี้ว่า *ปิโย ครุ ภาวนีโย* เป็นต้น

น่ารัก น่าเคารพ น่าทำตาม

ประการที่ ๑ *ปิโย* แปลว่า กัลยาณมิตรนั้น เป็นผู้น่ารัก หรือเป็นที่รัก หมายความว่า ท่านประกอบด้วยเมตตา ทำให้เรารู้สึกว่าเรามีเพื่อน ทำให้เกิดความชุ่มฉ่ำใจ ไม่อ้างว้างว่าเหว่ กัลยาณมิตรที่ดีจะทำให้เกิดความรู้สึกอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ทำให้พระสาวกมีความสดชื่น มีความอบอุ่นใจ มีความสบายใจ ไม่ได้ถูกทอดทิ้ง เหมือนกับท่านทั้งหลาย ที่มีครูอาจารย์ที่ดี ท่านมีเมตตา ท่านมีลักษณะเป็น *ปิโย* ก็จะทำให้รู้สึกสบายใจ ชุ่มฉ่ำใจ เหมือนมีเพื่อนดูแลอยู่ตลอดเวลา อันนี้เป็นประการที่ ๑

ประการที่ ๒ *ครุ* เป็นที่เคารพ ท่านมีความหนักแน่น มีคุณธรรมเป็นหลักให้เราได้ เมื่อเป็นหลักให้เราได้ เราก็รู้สึกว่ามันคง มีความรู้สึกปลอดภัย มีหลักมีที่เกาะเกี่ยว ที่จริงนั้นท่านก็มาช่วยอะไรเราให้ถึงที่สุดไม่ได้หรอก กัลยาณมิตรนั้นมาสอนเรา ให้ธรรม แต่ถ้าเราไม่ฟัง หรือฟังแล้วไม่คิดไม่พิจารณา พิจารณาแล้วไม่เอาไปปฏิบัติ ผลจะเกิดขึ้นได้อย่างไร มันก็เกิดขึ้นไม่ได้

ครูอาจารย์จะสอนใคร จะเอาปัญญามาใส่สมองให้ไม่ได้ คนนั้นจะต้องทำปัญญาให้เกิดขึ้นด้วยตนเอง แต่กัลยาณมิตรหรือครูอาจารย์ก็ช่วยได้ โดยการบอกกล่าวสั่งสอน เอาคำสอนมาบอกให้ แล้วยังแนะนำชี้แจงอธิบายด้วย ถ้าเราช่วยตัวเราเอง โดยทำหน้าที่ของเรา ด้วยการรู้จักฟัง รู้จักพิจารณา ปัญญาก็เกิดขึ้นกับตัวเรา ฉะนั้นกัลยาณมิตรจึงช่วยได้มาก ไม่ใช่ช่วยไม่ได้เลย แต่ต้องรู้ขอบเขตอย่างที่ว่า ท่านช่วยเราแค่ไหน เราจะต้องทำแค่ไหน ตกลงว่ากัลยาณมิตรที่ดีประการที่ ๒ ก็เป็นครู เป็นที่เคารพ เป็นหลักให้ ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย มีหลักเป็นที่เกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยว

ประการที่ ๓ ภาวนีโย แปลว่า เป็นที่เจริญใจ เป็นแบบอย่างให้เราได้ เราได้ครูอาจารย์ เราได้ท่านผู้ที่มีคุณธรรม มีความประพฤติดีงาม เราก็เกิดความรู้สึกที่เรียกว่า จรรโลงใจ มีกำลังใจ เห็นแบบอย่าง อยากจะทำตาม ก็ทำให้มีความก้าวหน้าได้ ฉะนั้นกัลยาณมิตรนี้ ช่วยได้มาก

คอยสอน ทนให้ซัก ซักนำไปยิ่งดี

ประการที่ ๔ นอกจากจะให้เกิดความรู้สึกลอยในใจแล้ว ยังออกมาเป็นรูปธรรมด้วย คือ วตุตา จ เป็นผู้ที่บอกกล่าว เอาคำสอนมาบอกเล่า มาแนะนำเรา หรือคอยบอกเกี่ยวกับเรื่องการประพฤติปฏิบัติของเราว่าควรจะเป็นอย่างไร และเราทำถูกหรือทำผิด อันไหนที่เราทำไม่ถูก ท่านก็แนะนำตักเตือนให้ แนะนำบอกวิธีแก้ไขให้ อันไหนเราทำดีถูกต้อง ท่านก็ส่งเสริมบอกวิธีทำให้ดียิ่งขึ้นไป เราก็ได้ธรรมเพิ่มขึ้น การบอกกล่าวนี้สำคัญมาก นี่คือนักที่สั่งสอน ซึ่งช่วยเราได้ ทำให้เรารู้จักพึ่งตนอย่างแท้จริง

ประการที่ ๕ วจนุขโม บอกกล่าวแล้วบางทีก็ยังไม่ชัดเจน เราก็ยังสงสัย ไปซักใช้ไต่ถาม ท่านก็อดทนต่อการพุดของเรา ที่จะซักใช้ไต่ถาม ท่านก็พยายามช่วยชี้แจง จนกระทั่งเราเกิดความเข้าใจชัดเจน ทั้งไม่ทอดอ่ย และก็ไม่น่าสงสัย

ประการที่ ๖ *คมกริรณฺจ กถํ กตฺตา* เป็นผู้ที่กล่าว
 แดงเรื่องเล็กซึ่งได้ คำกล่าวสอนธรรมดาสามัญ ก็เป็นความ
 ดีของกัลยาณมิตรอยู่ทั่วไปแล้ว แต่กัลยาณมิตรที่มีคุณ
 สมบัติพิเศษที่จะช่วยลูกศิษย์ลูกหาได้อย่างแท้จริงก็คือ ผู้ที่
 สามารถนำให้เข้าถึงสิ่งที่ลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไป อันนี้จะเป็นปัจจัย
 ที่ทำให้เราสามารถก้าวหน้าในการปฏิบัติ ถ้าเรื่องเล็กซึ่งขึ้นไป
 ท่านไม่สามารถแนะนำได้ เราก็อยู่ในระดับธรรมดา ความ
 ก้าวหน้าในการปฏิบัติก็ไม่เป็นไปเท่าที่ควร ไปไม่ไกล หรือไม่
 ถึงที่สุด จึงจะต้องมีคุณลักษณะข้อที่ ๖ คือ สามารถที่จะ
 แดงชี้แจงเรื่องเล็กซึ่งได้ด้วย ตลอดจนกระทั่งว่า สิ่งทีลึกซึ้งที่
 เรายังไม่รู้ ยังไม่เข้าใจ ท่านก็ใส่ใจเอามาบอกกล่าวแนะนำ
 ชักจูงเราให้ปฏิบัติ บำเพ็ญให้ยิ่งๆ ขึ้นไปได้

ประการที่ ๗ ข้อสุดท้าย ก็มีกรอบจำกัดไว้อีกว่า นอก
 จากจะมาช่วยแนะนำในข้างดีที่จะให้ได้ความรู้เข้าใจเกิด
 ความรู้สึกในทางที่ดีงามและปฏิบัติถูกต้องแล้ว อีกด้านหนึ่ง
 ก็มีกรอบในทางที่ไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียขึ้น คือ ใน *จฺญฐาเน*
นินิยชเย แปลว่าไม่ชักจูงในสิ่งที่เหลวไหลไร้สาระ หรือในทาง
 ที่เสียหาย อันนี้ก็ทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจ ปลอดภัย

ปลอดภัยขึ้นมาว่า ท่านจะไม่ทำให้เกิดความเสียหาย และ
เชลออกไปผิดทาง

ท่านช่วยเราดีที่สุด คือช่วยให้เราทำได้

นี่คือคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ผู้ที่มีกัลยาณมิตร
อย่างนี้ จะมีความรู้สึกเป็นสุขในเบื้องต้น และมีความมั่นใจ
เกิดกำลังใจที่จะปฏิบัติ พร้อมทั้งได้ข้อปฏิบัติอันถูกต้อง ที่จะ
นำมาใช้ในการที่จะพึ่งตนเองต่อไป เพราะฉะนั้น การพึ่งตน
เองนั้น จึงไม่ใช่เป็นความแห้งแล้ง แต่เป็นไปอย่างมีความรู้
สึกอุ่นใจและมั่นใจว่า มีผู้คอยช่วย คอยโอบอุ้มเราอยู่ เป็น
แต่ว่าการช่วยเหลือนี้ เป็นไปในขอบเขตที่ท่านจะทำได้จริงๆ
ทำให้ตัวเราเองแกร่งขึ้นแข็งแรงขึ้น ไม่ใช่ให้เราอยู่กับความหวังที่
มมลายมๆ แล้งๆ และอ่อนแอลงไปทุกทีๆ

เป็นอันว่า กัลยาณมิตรนั้นท่านช่วยเรา ด้วยการช่วย
อย่างประเสริฐ คือ ช่วยให้เราพึ่งตนช่วยตัวเองได้ และช่วยให้
เราเข้มแข็งยิ่งขึ้น ถ้าการช่วยเหลือใดทำให้เราอ่อนแอลง

และยังต้องหวังพึ่งเขาเรื่อยไป การชว่ยนั้ก็ไม่วะเสริฐุ ไม่วะทำให้คนเป็นอิสระ ผู้ที่ชว่ยอย่งนั้นไม่วะกัลยาณมิตรแท้จริง

พุทธุศาสนิกชนนั้น จะต้องระลึกถึงว่ว พระพุทธุเจ้าทรงสอนเรานั้นคือทรงทำหน่วที่กัลยาณมิตรอย่งนี้ คือการที่เป็น อุกุขาตาโร ตถาคตา เป็นผู้บอก เป็นผู้แนะนำชี้ทางให้เรว้ทั้งหลายจะต้องทำควมเพียรด้วยตนเอง ฉะนั้นจะต้องทำให้ตรงตามควมจริงที่จะต้องเอาธรรมมาใส่ตน จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการแห่งธรรม คือควมจริงแห่งธรรมดา ได้แก่ความเป็นไปตามเหตุและปัจจัย ดังที่กล่าวมาอย่งนี้

ถ้ายังรู้สึกว่วมีความเข้มแข็งไม่วพอ ก็ให้ระลึกต่อไปอีกอย่งหนึ่ง คือนึกว่ว คนที่ไม่คิดจะทำอะไรด้วยตนเอง ไม่เพียรพยายามด้วยตนเอง หวังพึ่งอำนาจภายนอกมาดลบันดาล อยู่ด้วยควมอยากควมปรารณานั้น เท่ากับเป็นคนที่ไม่ถูกต้องตนเองด้วย คือดูถูกควมสามารถของตนเอง เหมือนกับเป็นคนไม่มีความสามารถ ทำอะไรไม่วได้ ทั้งที่ว่วควมจริงนั้น คนเรว้ทุกคนมีศักยภาพที่จะทำอะไรให้ตนเองได้

ระลึกถึงพระพุทธเจ้าอภ ความสามารถของเราที่เป็นประโยชน์

พระพุทธเจ้าตรัสว่า อุนุปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานํ
อุนุปาทา วา ตถาคตานํ ฐิตาว สา ธาตุ ตถาคตทั้งหลายจะ
อุบัติขึ้นหรือไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ความจริงมันก็เป็นหลักตายตัว
ตั้งอยู่โดยธรรมดาตามธรรมชาติ ว่าอย่างนั้นๆ ตถาคตเพียง
แต่ได้ค้นพบหลักความจริงอันนั้น แล้วนำมาเปิดเผย แสดง ชี้
แจง ทำให้เข้าใจง่าย

พุทธพจน์นี้มีหมายความว่า สัจจธรรมความจริงมีอยู่
ตามธรรมดา พระพุทธเจ้าเองมีฐานะเป็นผู้มาค้นพบความจริง
นั้น แล้วพระองค์ก็มาบอกกล่าวแก่ผู้อื่น คนอื่นก็มีความ
สามารถจะเข้าถึงความจริงนั้นเช่นเดียวกัน เราทุกคนมีความ
สามารถนี้อยู่ ที่จะเข้าถึงความจริงนี้ได้ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า
แต่ต้องอาศัยคำบอกกล่าวชี้แจงอธิบายของท่าน เพราะฉะนั้น
เราจะต้องไม่ดูถูกความสามารถของตนเอง คนที่หวังจะฟัง
คนอื่น หวังอำนาจดลบันดาล หวังอำนาจความศักดิ์สิทธิ์มา

ช่วยดลบันดาลนั้น เป็นคนดูถูกความสามารถของตน ไม่พัฒนาตัวเอง เราจะต้องสำนึกถึงศักยภาพของตนเอง

พระพุทธเจ้าที่เราระลึกถึงนั้น เพื่ออะไร ประโยชน์ที่สำคัญก็คือ เป็นเครื่องเตือนใจว่าพระองค์เป็นตัวอย่าง หรือเป็นแบบอย่างให้แก่เรา เตือนใจเราให้ระลึกถึงศักยภาพของมนุษย์ว่า คนเราทุกคนนี้ มีความสามารถที่จะพัฒนาตนได้ จนกระทั่งเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐสุด แม้แต่เทวดาที่มนุษย์ชอบไปไหว้ไปวอน ก็ยังมากราบไหว้มนุษย์ที่ประเสริฐอย่างนี้ พระพุทธเจ้าของเรานั้น แต่เดิมพระองค์ก็เป็นมนุษย์ธรรมดา แต่พระองค์พัฒนาพระองค์เองจนกระทั่งเป็นพระพุทธเจ้า เป็นบุคคลที่สูงที่สุด เป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ได้ ข้อนี้เป็นเครื่องเตือนใจ ทำให้เราเกิดกำลังใจว่า เราก็เป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาตนได้อย่างนั้น

ประการที่ ๒ นอกจากให้เกิดกำลังใจแล้ว ก็เตือนใจให้ระลึกถึงหน้าที่ด้วยว่า ในเมื่อเป็นมนุษย์ก็มีหน้าที่ๆ จะพัฒนาตน พัฒนาศักยภาพของตนเอง อันนี้เป็นหลักการที่สำคัญมาก ที่พุทธศาสนิกชนจะต้องเพียรพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติ พระพุทธศาสนาจะสำเร็จประโยชน์ได้ก็ด้วยการทำความเข้าใจให้ถูกต้องอย่างนี้

ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนา ฟังเข้าใจฐานะความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดา และเข้าใจต่อมาตลอดจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับกัลยาณมิตร ที่เป็นครูอาจารย์ทั้งหลาย ถ้าเรามองขอบเขตความสัมพันธ์นี้ให้ถูกต้องแล้ว ปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น ก็จะเกิดผลสำเร็จตามหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ในการที่พระองค์เป็นกัลยาณมิตรมาช่วยเหลือเรานั้น ขอบเขตของการช่วยเหลือก็คือ พระองค์มาทรงบอกประทานหลักความจริง เปิดเผย ส่องประทีปให้เราหายมืด และบอกทางให้เรา แต่การที่จะทำผลสำเร็จให้เกิดขึ้นนั้น เราต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักความจริงที่เป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย คือความเป็นไปตามเหตุปัจจัยนั้น ถ้าทำตามหลักนี้ เราก็เพียรทำหน้าที่ของเรา คือ ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตบฺป ความเพียรเรอทั้งหลายจะต้องทำ ตถาคตทั้งหลาย เป็นเพียงผู้บอก นี่คือการปฏิบัติที่ถูกต้อง แล้วก็จะเข้าหลักที่กล่าวมาแล้ว คือการที่ฟังตน ก็คือฟังธรรม

ถ้าจะกตัญญู ก็ต้องบูชาด้วยการปฏิบัติ

เพราะฉะนั้น ในวันนี้เราได้มาประชุมกัน ได้มาร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพแล้ว เราทั้งหลายมาระลึกถึงหลวงปู่ชาในฐานะที่ท่านเป็นกัลยาณมิตรท่านหนึ่งที่สำคัญ เป็นกัลยาณมิตรที่ดำเนินตามปฏิปทาของกัลยาณมิตรผู้สูงสุดคือพระพุทธเจ้า เราก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องต่อท่าน ในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตรนั้น ให้ท่านเป็นเครื่องเตือนใจเรา ในฐานะที่เป็นผู้ให้คำสอน แสดงหลักที่ดีงาม และปฏิบัติเป็นแบบอย่างไว้แล้ว ให้เราดำเนินตาม เราระลึกถึงท่านในฐานะที่ว่า เมื่อยังอยู่ได้ทำหน้าที่ของกัลยาณมิตร โดยมีคุณสมบัติแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม

เริ่มด้วยท่านมีความเป็น วิโย เป็นผู้ที่น่ารัก ประกอบด้วยเมตตา ทำให้เราเกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ ซึ้งใจ มีความชุ่มฉ่ำใจ มีความรู้สึกว่ามีเพื่อนคอยช่วยเหลืออยู่ ไม่อ้างว้างว่าเหว่ เรามีความรู้สึกนี้ เราจึงมีความกตัญญูระลึกถึงท่านมาประชุมกัน นี่เป็นประการที่ ๑ และเรามองเห็นท่านเป็นครู เป็นผู้มีความคุณธรรมน่าเคารพ เป็นผู้หนักแน่น เป็นผู้มั่นคง

พลอยทำให้เราเกิดความรู้สึกว่ามันคง เป็นหลักให้แก่เรา เราได้เกาะเกี่ยวกับท่านอยู่ กับทั้ง ภาวนีโย ท่านเป็นแบบอย่างให้เรา เป็นที่เจริญใจ ระลึกถึงท่านเมื่อไร ก็ทำให้เรารู้สึกว่ามีกำลังใจที่จะปฏิบัติให้ก้าวหน้าในธรรมยิ่งขึ้น แล้วก็ วัตถุประสงค์ที่ท่านเป็นผู้บอกกล่าวชี้แจงแนะนำคำสอนไว้ให้แก่เราแล้ว เราก็เอาคำสอนนั้นมาประพฤติปฏิบัติตาม

นอกจากนี้คุณสมบัติอื่นอีก คือ ความเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ ความเป็นผู้ที่แถลงแนะนำชี้แจงเรื่องราวที่ลึกซึ้ง การที่ท่านไม่ชักนำในอวิชานะ ในเรื่องราวเหลวไหลไร้สาระอะไรต่างๆ ก็เป็นที่ปรากฏประจักษ์แก่ท่านทั้งหลายอยู่ ในเมื่อหลวงปู่ชาท่านมีความเป็นกัลยาณมิตรดังกล่าวมานี้ ท่านจึงเป็นที่เคารพรักของลูกศิษย์ทั้งหลาย ลูกศิษย์ทั้งหลายระลึกถึงท่านแล้ว ก็มีน้ำใจตอบแทน จึงพากันมาบูชาคุณของท่าน ดังที่ปรากฏวันนี้ว่า มีจำนวนมากมายเหลือเกิน นี่เป็นน้ำใจที่เราทั้งหลายแสดงออกตอบแทนต่อท่านที่เป็นครูอาจารย์ ที่เป็นกัลยาณมิตรของเรา จึงเป็นที่น่าอนุโมทนา

แต่ข้อสำคัญก็คือว่า เมื่อระลึกถึงกัลยาณมิตร มีความกตัญญูต่อท่านแล้ว กระทำการบูชาท่าน ก็จะต้องกระทำการบูชานั้นให้ถูกต้อง ด้วยการปฏิบัติบูชาให้ได้ คือ

ต้องเข้าใจหลักความเป็นกัลยาณมิตร ตลอดขึ้นไปจนคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า พระองค์ทำหน้าที่เป็นผู้บอก เป็นผู้แนะนำพร่ำสอน เราจะต้องทำความเพียรด้วยตนเอง จะต้องพึงธรรม จึงจะพึงตนได้สำเร็จ ดังที่อาตมภาพได้กล่าวมา

มาอยู่ต่อหน้าพระพุทธเจ้า ก็ลืมตาของเราออกดู

วันนี้ ที่จริงนั้นไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะมากล่าวธรรมกถากับญาติโยม เพราะว่าเพียงแต่จะมาเพื่อได้ร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพ เดิมนั้นท่านผู้จัดเตรียมงานก็นิมนต์จะให้มาแสดงธรรมเหมือนกัน แต่รายการนั้นล้มเลิกไปแล้ว การมาคราวนี้ที่จริงๆ นั้น มาเพื่อจะร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพอย่างเดียว แต่พอดีว่าไม่มีเครื่องบินที่จะกลับได้ทัน ก็เลยว่าจะกลับพรงี้ มีเวลาอยู่ถึงคืนนี้ ท่านก็คงคิดทำนองว่า ไหนๆ มาแล้ว มีเวลาก็นิเทศกับญาติโยมหน่อย ฉะนั้นวันนี้จึงถือว่าขึ้นมานิเทศหักทายกะญาติโยม ได้มาปราศรัยพูดจากันบ้าง ก็

อย่าให้ถือเป็นเรื่องสลักสำคัญอะไร เพียงเป็นเครื่องเตือนจิตเตือนใจ และเป็นสัมโมทนียกถาแก่ญาติโยมทั้งหลายเท่านั้น

เวลาบัดนี้ก็ล่วงเลยไปมากแล้ว เพราะฉะนั้นก็ควรจะให้มีโอกาสเตรียมตัวสำหรับตอนพิธีเกี่ยวกับการที่จะประชุมเพลิง เผาสรีระของหลวงปู่ชาท่านในขั้นสุดท้ายต่อไป ขออนุโมทนา ท่านพระเถรานุเถระ สพรหมจารีทั้งหลาย พร้อมทั้งญาติโยมสาธุชน อุบาสกอุบาสิกาทุกท่าน ที่ได้มาร่วมพิธีนี้ และดังที่กล่าวแล้วว่า ได้มาบำเพ็ญการบูชาด้วยการปฏิบัติ ก็ขอให้การปฏิบัติที่เป็นการบูชาอันถูกต้องดำเนินสืบต่อไป ด้วยการที่เราทั้งหลายระลึกถึงคำสอนคำเตือนของท่านที่ให้ไว้ และนำไปใช้ประโยชน์ให้เป็นการถือประทีปนำทางสืบต่อไป และเอาคำสอนของท่านนั้นเป็นเครื่องโยงตัวเราไปหาพระพุทธรเจ้า เพราะโดยแท้จริงในขั้นสุดท้ายแล้ว พระอาจารย์ทั้งหลายเป็นผู้ที่เอาคำสอนของพระพุทธรเจ้ามาถ่ายทอดให้พวกเรา เป็นผู้ที่ยิงเราเข้าไปหาพระพุทธรเจ้า หรือนำเราไปเข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้า ท่านอุตสาห์บอกทางที่จะไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า หรือมาจูงเราเข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้า

เราไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า บางคนไปถึงแล้ว ไปอยู่ต่อพระพักตร์ของพระพุทธรเจ้าแล้วหลับตาเสียนี้ ไม่ลืมตามอง

เลยไม่เห็นพระพุทธรเจ้า เข้าเฝ้าแล้วไม่ได้พบพระพุทธรเจ้า หรือว่าอย่างน้อยท่านบอกทางเดินให้ไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า แต่เราไม่เดินไปตามทางที่ท่านบอก ไม่ได้ใช้คำพูดของท่านให้เป็นประโยชน์ ก็ไม่ได้ผลอะไร เพราะฉะนั้นเมื่อท่านมาทำหน้าที่ที่บอกทางหรือจูงเราเข้าไปเฝ้าพระพุทธรเจ้าแล้ว ก็ขอให้เราได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธรเจ้าให้จริงจัง เฝ้าพระพุทธรเจ้าจริง ก็คือได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ดังที่อาตมภาพได้กล่าวมา

วันนี้คิดว่าจะพูดสักเล็กน้อย พุดไปพุดมาก็ชักจะยืดยาว เดี่ยวจะเกินเวลาอันสมควร จึงขออนุโมทนาอีกครั้งหนึ่ง ขอทุกท่านจงประสบความสำเร็จโดยทั่วกัน และขอกุศลที่ทุกท่านได้บำเพ็ญในโอกาสนี้ อันเป็นการบูชาทั้งในส่วนอาามิส และในส่วนการปฏิบัติ จงเป็นปัจจัยอันมีกำลังนำมาซึ่งความสุขความเจริญ ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ทุกท่าน โดยทั่วกัน ตลอดกาลนาน เทอญ